

УДК 004.9: 356.1

Р.С. БЕЛЗЕЦЬКИЙ, А.А. ШИЯН, С.М. ЗЛЕПКО, Д.Х. ШТОФЕЛЬ

Вінницький національний технічний університет

**ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ МОНИТОРИНГУ
ПСИХОЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ПІДЛЕГЛИХ
ПРИ УПРАВЛІННІ СПЕЦПІДРОЗДІЛОМ**

У статті виділено клас сценаріїв діяльності спецпідрозділів МВС та МО України, які характеризуються специфічними вимогами до рівня психоемоційної стійкості бійців / командирів та визначено напрямки їх розвитку з метою забезпечення їх виконання у повній відповідності до діючого наказу. Розроблена структурна схема організації діяльності спецпідрозділу в умовах проведення операції із використанням моніторингу психоемоційного стану бійців / командирів, що дозволяє реалізувати коло зворотного зв'язку при управлінні спецпідрозділами, що суттєво підвищує рівень ефективності виконання ними поставлених завдань.

In the article a class of action scenarios in divisions of Ministry of Defense and Ministry of Internal Affairs of Ukraine, which are characterized by specific requirements to the level of psycho-emotional resistance of soldiers commanders and directions of it's development are highlighted to ensure the full compliance with the current order. The block diagram of activity planning in special divisions during operations with the use of psycho-emotional state of soldiers / commanders monitoring is developed, that allows to realize the implement the terms of feedback in special divisions management, that significantly increases the efficiency of performing their assigned tasks.

Ключові слова: моніторинг, управління, зворотній зв'язок, психоемоційний стан.

Вступ

За роки незалежності в Україні суттєво змінилися вимоги до діяльності спецпідрозділів, що входять до складу МВС і МО. Наприклад, акти непокори, які відбуваються в Україні, свідчать, що заходи із запобігання заворушенням або злочинам, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод громадян, які покладаються на силові структури та спецпідрозділи Внутрішніх військ МВС України, все частіше переростають у силові, або навіть у збройні сутички. А це вимагає, з одного боку, швидкого придушення агресії, а з іншого – запобігання провокаційних дій, направлених на бійців спецпідрозділів.

Відомо, що знання психофізіологічного профілю співробітника силових структур (МВС або Збройних Сил України) дозволяє передбачити досить великий обсяг параметрів, які характеризують його діяльність [1, 2]. Однак пакет тестів для відповідного програмно-апаратного комплексу вимагає проведення дослідження, яке займає досить довгий проміжок часу.

Постановка проблеми. Разом із тим, саме для діяльності спецпідрозділів є характерним швидке розгортання подій, яке супроводжується, у ряді випадків, емоційним збудженням співробітників впродовж всієї операції. До того ж підкреслимо, що існують спеціальні технології, орієнтовані якраз на те, щоб викликати у бійців та / чи командирів спецпідрозділу емпатійний емоційний стан: завдяки цьому бійці / командири переходять (самі часто це усвідомлюючи *під час розгортання ситуації*) до статусу *учасників*, – приймаючи саме ті рішення, на які й розраховує *провокуюча сторона*.

Зазначені обставини свідчать про потребу в розробці системи для дистанційного моніторингу психоемоційного та психофізіологічного стану бійців спецпідрозділів, яка б виділяла тих із них, для яких виконання поставленого завдання є практично неможливим [3].

Головна мета роботи полягає в створенні системи дистанційного контролю психоемоційного та психофізіологічного стану бійців спецпідрозділів різних силових структур, в тому числі Внутрішніх військ МВС України під час виконання поставлених їм завдань, яка забезпечить більш ефективне функціонування спецпідрозділу, підвищить рівень боєздатності, що в свою чергу відобразиться на якості виконання поставленого завдання та зменшенні кількості постраждалих як серед бійців, так і серед цивільного населення.

Основна частина

Проаналізуємо декілька *типових*, для діяльності спецпідрозділів МВС та МО, сценаріїв їх використання.

1. Поліцейська операція.

Мета: протидія санкціонованим / несанкціонованим виступам громадян.

Розглянемо стандартну ситуацію діяльності підрозділу внутрішніх військ МВС України в рамках санкціонованого зібрання громадськості. Тут велике значення має наприклад, поточна індивідуальна стійкість бійця / командира по відношенню до провокаційних дій з боку мітингуючих, при проведенні *одночасних мітингів* партій різного спрямування, які відбуваються в безпосередній близькості один від одного.

В цих умовах перебіг санкціонованого зібрання, в ряді випадків, може визначити саме індивідуальна стійкість бійців, які піддаються або ж не піддаються на провокації. При цьому необхідно враховувати, що у бійців / командирів є власна індивідуальна система громадянських цінностей, яка

визначає їх психоемоційну та психофункціональну стійкість у відношенні до різних громадських зібрань (наприклад, політичні переконання, спортивні уболівання, симпатії до конкретних учасників громадських зібрань тощо).

Для несанкціонованих громадських зібрань, крім зазначених вище причин індивідуального та поточного характеру, додається, наприклад, емоційна емпатія, переживання невинуватих очікувань (сподівання на те, що нічого серйозного та небезпечного не буде) тощо.

2. Миротворча операція.

Мета: силами *зведеного* спецпідрозділу МО України запобігти проявам порушення громадського спокою (включаючи і терористичні акти) в іншій країні у складі сил міжнародного миротворчого контингенту [4].

Передусім підкреслимо, що ця діяльність виконуються військовослужбовцями, що професійно орієнтовані на виконання *інших завдань*, які за родом своєї діяльності не передбачені для використання в акціях саме поліцейського характеру. Задача військовослужбовця – *фізично знищувати* противника, тоді як миротворча операція має на меті збереження життя *всіх* сторін.

Відсутність психологічної, емоційної та фізіологічної стійкості до діяльності поліцейського характеру (військовий «своїх» захищає, всіх інших «знищує»: саме цьому його вчили на етапі професійної підготовки) призводить до того, що військовослужбовець відразу потрапляє в умови *високого психоемоційного та психофізіологічного напруження*. Наприклад, коли по військовослужбовцю відкривають стрільбу, його функціональні обов'язки *вимагають* фізичного знищення супротивника. В той же час під час миротворчої операції військовослужбовець часто не повинен застосовувати зброю (навіть як попередження).

Діагностика і моніторинг функціонального стану бійців під час операцій з подальшим вилученням чи ізоляцією (повною чи частковою) «ненадійних» бійців / командирів є необхідною запорукою для *оптимального* виконання операції. Також це є необхідною складовою підвищення ефективності операцій, що проводяться миротворчими силами.

Сюди слід також віднести емоційну напруженість при формуванні *зведених* миротворчих груп, бійці / командири в яких належать до різних держав, релігійних переконань тощо.

Аналогічні вимоги щодо забезпечення психоемоційної стійкості бійців / командирів висуваються і для інших стандартних сценаріїв діяльності спецпідрозділів МВС чи МО (звільнення заручників, взяття під варту озброєних злочинців, супровід ув'язнених тощо).

На рис. 1 наведена структурна схема організації діяльності спецпідрозділу в умовах проведення операції, на якому використані такі позначення:

КО – командир операції;

КПр_i – командир *i*-го підрозділу (на структурній схемі $i=1, 2, \dots$);

КВ_{i,k} – командир *k*-го взводу *i*-го підрозділу;

КГрЗСЗ – командир групи застосування спеціальних засобів;

КІСГр – командир інженерно-саперної групи;

Б_{i,k,j} – *j*-й боєць *k*-го взводу *i*-го підрозділу;

Б_{1,m} – *m*-й боєць взводу застосування спеціальних засобів;

Б_{2,n} – *n*-й боєць інженерно-саперного взводу;

ОнК – оператор програмно-апаратного комплексу (ПАК) для моніторингу психоемоційного та психофізіологічного стану бійців (МПЕПФС).

Діяльність спецпідрозділу в умовах наведеної схеми здійснюється наступним чином:

- оператор має повну інформацію про розгортання операції та дій підрозділу, бійців якого він відслідковує;
- оператор контролює психоемоційний і психофізіологічний стан бійців і визначає тих, чий стан виходить за межі граничнодопустимого діапазону, який є дозволим для виконання поставленої задачі; такі діапазони є індивідуальними для кожного бійця чи командира і визначаються на попередніх етапах їх підготовки;
- оператор повідомляє командира операції або відповідного підрозділу про бійців, стан яких близький або вийшов за межі допустимих значень;
- командир операції / командир підрозділу приймає рішення щодо можливості та рівня використання тих бійців, про яких йому доповів оператор; проводить, за необхідності, перегрупування сил та / або зміну тактики (стратегії) операції;
- командир операції / підрозділу повідомляє оператору про перегрупування підрозділу та / або зміну тактики;
- оператор розміщується за межами простору дії операції та має постійний канал зв'язку з командиром операції / підрозділу;
- режим діяльності та інформування оператора протягом операції визначається спеціальним наказом; зокрема, ним регламентується, яку інформацію, корисну для керування перебігом операції, оператор може надавати командирам операції / підрозділу.

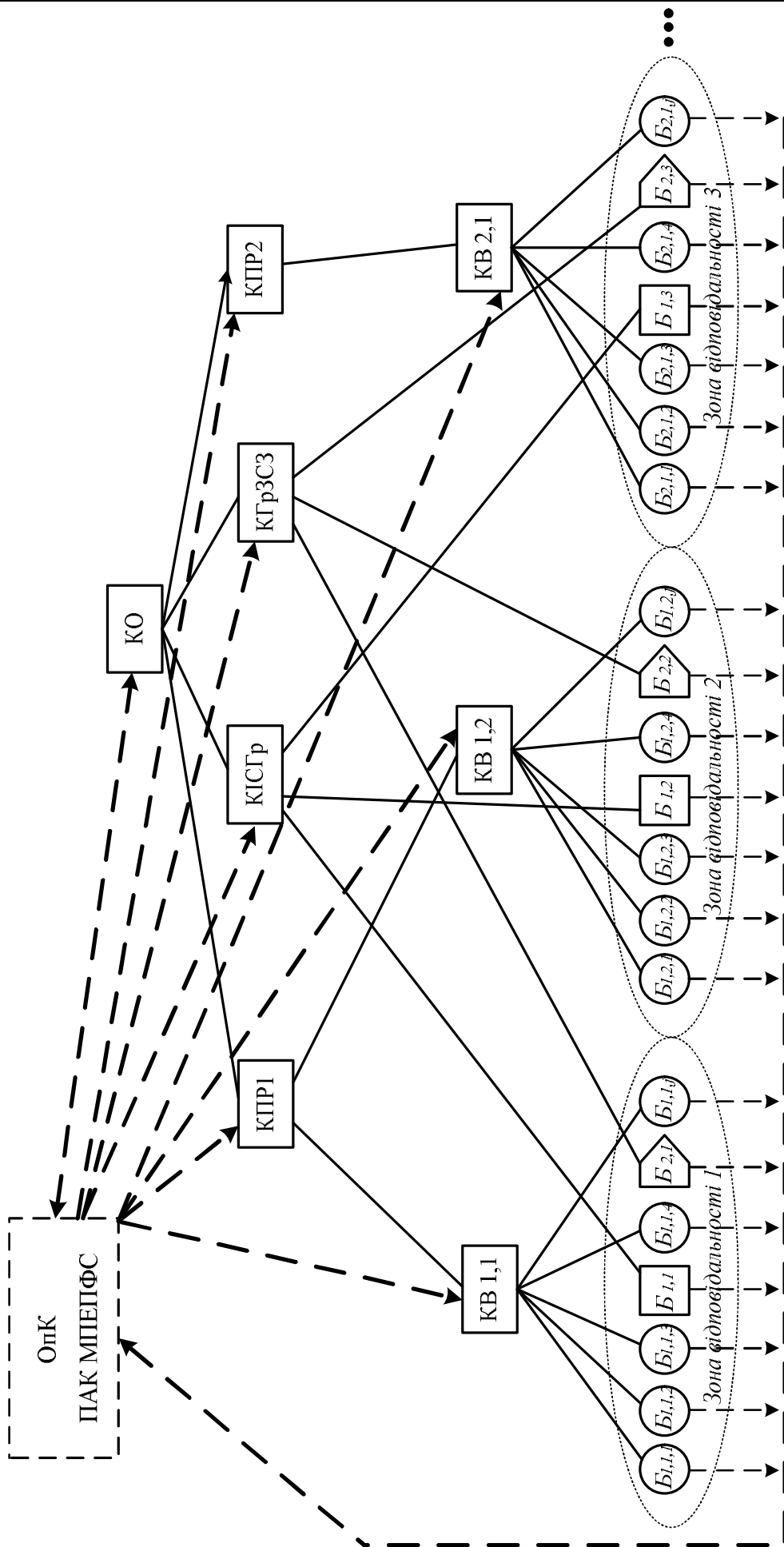

Рис. 1. Структурна схема організації діяльності спеціалістів в умовах епидемії

Схема на рис. 1 утворює *цикл від'ємного зворотного зв'язку*: бійці → оператор → командир операції → командир підрозділу (взводу) → бійці.

Тільки наявність ПАК МПЕПФС забезпечує можливість встановлення *швидкого* зворотного зв'язку. При цьому, тільки за таких умов зворотній зв'язок не заважає перебігу операції.

На рис. 2 виділено зворотній зв'язок, який в усіх раніше застосовуваних формах та сценаріях організації діяльності спецпідрозділів МВС та МО України був відсутній. За відсутності інформації щодо *зміни тактико-технічних характеристик підрозділу* внаслідок появи невідповідності функціонального стану бійців / командирів (зміни психоемоційного стану *конкретних* бійців / командирів) поставленим завданням, командир операції змушений був орієнтуватися у своїх рішеннях на ті характеристики спецпідрозділу, які були до початку операції. Звичайно, про *оптимальність* в таких умовах взагалі не можна було вести мови.

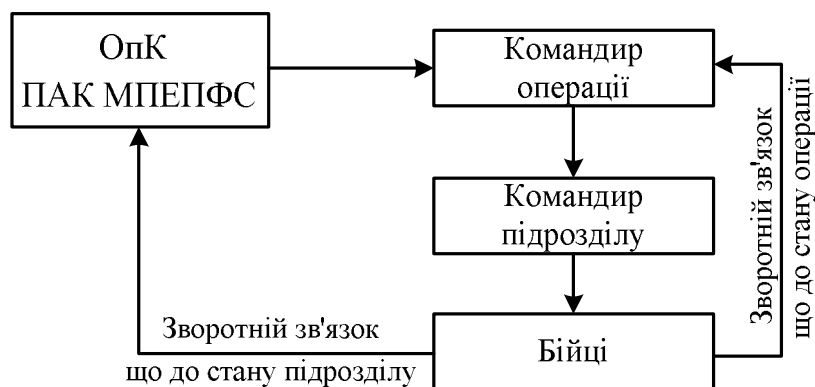

Рис. 2. Схема організації зворотного зв'язку при діяльності спецпідрозділу

В свою чергу, наявність зворотного зв'язку (див. рис. 2) дозволяє не тільки здійснювати більш ефективне управління діяльністю спецпідрозділу, але й вирішувати ряд нових задач (наприклад, здійснювати формування спецпідрозділів із бійців / командирів із *потрібними* для заданої операції психоемоціональними характеристиками).

Висновки

В статті отримано такі наукові результати.

1. Виділено клас сценаріїв діяльності спецпідрозділів МВС та МО України, які характеризуються специфічними вимогами до рівня психоемоційної стійкості бійців / командирів і визначено напрямки їх удосконалення з метою забезпечення їх виконання у повній відповідності до поставленого наказу.
2. Розроблена структурна схема організації діяльності спецпідрозділу в умовах проведення операції із використанням моніторингу психоемоційного стану бійців / командирів.
3. Доведено, що розроблена структурна схема дозволяє реалізувати коло зворотного зв'язку при управлінні спецпідрозділами, що суттєво підвищує рівень ефективності виконання ними поставлених завдань.

Література

1. Інформаційна технологія психофізіологічного тестування і відбору персоналу для органів внутрішніх справ України: монографія / [С. М. Злепко, Л. Г. Коваль, М. Т. Бондарчук та ін.]. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2008. – 154 с. – ISBN 978-966-641-243-3.
2. Методи і засоби психофізіологічного відбору кандидатів на службу за контрактом в Збройні Сили України: монографія / [С. М. Злепко, Л. Г. Коваль, В. В. Петренко, Р. С. Белзецький]. – Вінниця: ВНТУ, 2010. – 204 с. – ISBN 978-966-641-344-7.
3. Кучеренко Ю. Ф. Основні шляхи розвитку систем управління військами та зброєю на сучасному етапі / Ю. Ф. Кучеренко, О. М. Гузько // Системи озброєння і військова техніка. – 2008. – № 4. – С. 73–76.
4. Бірюков І. Ю. Про можливу тактику дій підрозділів внутрішніх військ у ході боротьби із незаконними збройними формуваннями / І. Ю. Бірюков, О. О. Казіміров // Системи озброєння і військова техніка. – 2009. – № 1. – С. 12–14.

Надійшла до редакції
3.6.2010 р.